



The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7919>

Number: 74 , p. 205-220, Spring 2019

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Süreci / Publication Process

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayın Kabul Tarihi / Article Acceptance Date

02.12.2018

14.02.2019

Yayınlanma Tarihi / The Published Date

25.03.2019

ALKIŞLARIN (DUA/İYİ DİLEK) VE KARGIŞLARIN (BEDDUA/KÖTÜ DİLEK) TERİM, TANIM VE TASNİF PROBLEMLERİNE BAĞLAM MERKEZLİ BİR YAKLAŞIM

A CONTEXTUAL APPROACH TO THE TERM, DESCRIPTION AND CLASSIFICATION PROBLEMS OF THE BLESSINGS (PRAYERS/GOOD WISHES) AND CURSES (MALEDICTIONS/BAD WISHES)

Arş. Gör. Dr. Ahmet Keskin

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3422-5000>

Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,

ahmetkeskinahmet@gmail.com

Öz

Alkışlar (dualar/iyi dilekler) ve *kargışlar* (beddualar/kötü dilekler) en eski dönemlerden günümüze kadar, başta ritüeller, gündelik yaşamdaki çeşitli iletişim biçimleri ve Türk sözlü ve yazılı edebiyat gelenekleri olmak üzere, Türk kültüründe kendisine geniş bir yayılma ve yaşama alanı bulmuştur. Söz konusu iki tür bu bakımdan Türk dilinin, kültürünün ve edebiyatının zenginliklerini ortaya koyan kıymetli malzemeler arasında yer almaktadır. Alkışlar ve kargışlar yalnızca gündelik yaşamda konuşma ve iletişim bağlamlarında kullanılan birer iletişim biçimi olarak değil, başta halk inançları, ritüeller, sözlü ve yazılı edebiyat gelenekleri olmak üzere, diğer pek çok alanında da karşımıza çıkan oldukça kapsamlı ve yayılmacı niteliklere sahiptir. Bu durum, söz konusu bu iki türün Türk kültür tarihindeki görünümünün bütünlüklü bir bakış açısıyla incelenmesini zorlaştırmıştır. Bu iki türün dil, kültür ve edebiyat tarihindeki farklı örneklerinin çözümlenmesinde disiplinlerarası yaklaşımların dikkate alınmasının gerekliliği, bu türlerin incelenmesini ve çeşitli yönleriyle değerlendirilmesini güçleştiren diğer başlıca etkenler arasında yer almıştır. Bahsi geçen nedenlerle olsa gerek konunun günümüze kadar gerçekleştirilmiş olan pek çok çalışma içerisinde disiplinlerarası ve bütünlükçü yaklaşımlarla, kapsamlı ve yeterli düzeyde değerlendirilmemiş olduğu görülmektedir. Bütün bunlara bağlı olarak da söz konusu bu iki türle ilgili terim, tanım ve tasnif problemleri henüz tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu çalışmada söz konusu problemlere dönük

olarak alkışların ve kargışların terim, tanım ve tasnif meseleleri bağlam merkezli bir yaklaşımla ele alınarak çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültür Tarihi, Alkışlar, Kargışlar, Terim, Tanım, Tasnif, Bağlam Merkezli Yaklaşım

Abstract

From ancient times to recent, *blessings* (prayers/good wishes) and *curses* (maledictions/bad wishes) are found a extensive and living area in Turkish culture, especially in rituals, various communication form of daily life and both oral and written Turkish literary traditions. From this perspective, these two types are some of the precious materials that reveal the richness of Turkish language, culture and literature. Blessings and curses are not only a form of communication used in the context of speech and communication in everyday life, but also have a very comprehensive and expansionist nature, which is also encountered in many other fields, especially in folk beliefs, rituals, oral and written literary traditions. This situation has made it difficult to examine the aspects of these two genres in Turkish cultural history from an integrated perspective. The necessity of taking into account the interdisciplinary approaches to the analysis of the different examples of these two types in the history of language, culture and literature has been one of the main factors that make it difficult to examine and evaluate these genres in various aspects. Therefore, it is seen that the subject has not been evaluated in a comprehensive and sufficient manner with interdisciplinary and integrative approaches. Due to all these, the term, definition and classification problems related to these two species have not been brightened yet. In this study, the terms, definitions and classification problems of the blessins and cursing are analysed with context-centered approach.

Key Words: Turkish Cultural History, Blessings, Curses, Term, Description, Classification, Contextual Approach

Giriş

Bilimsel olarak bir varlığın, olayın, durumun, olgunun karşılığının ayrıntılı ve açık bir şekilde ifade edilmesi (tanımlanması) ve belirli kategorilere ayrılması (sınıflandırılması) ancak doğru terimler üzerinden gerçekleştirilebilir. Tüm bilimsel çalışmalarda olduğu gibi kültürel alanda yapılan çalışmalarda da sağlıklı bilimsel sonuçların alınabilmesi için öncelikle, incelenen konuyla ilgili temel terminolojinin belirlenerek söz konusu terminolojinin açık ve anlaşılır bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Bu bakımdan, halkbilimi alanında gerçekleştirilecek olan tanımlama ve sınıflandırma çalışmalarının ilk adımı olarak tanımlanacak ve sınıflandırılacak konuyla ilgili terim ve kavramların genel çerçevesinin belirlenmesi son derece önemlidir.

Türk kültür tarihinde yaygın olarak *alkış* ve *kargış* şeklinde karşımıza çıkan dileme/isteme eylemiyle bağlantılı olan ya da olduğu düşünülen *yalvarma/yakarma*, *övmel/övgü*, *argo/küfür* vb. gibi terim ve kavram-

ların da konu hakkında bir takım soru işaretlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu iki türün Türk kültür tarihindeki görünümünün daha iyi kavranıp çözümlenebilmesi için öncelikle, Türk dilinde ve kültüründe “iyi dilek” ve “kötü dilek” eylemlerini belirtmekte kullanılan, bu eylemlerle bağlantılı olan düşünülen çeşitli terim ve kavramların belirlenerek genel hatlarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Alkışların ve kargışların Türk kültür tarihindeki çeşitli görünümleri dil, edebiyat, kültür ve tarih sahalarında çalışan araştırmacılar tarafından günümüze kadar farklı yönleriyle birçok kez ele alınmıştır. Konuyla ilgili tamamlanmış bir doktora tezinde söz konusu çalışmaların kapsamlı bir değerlendirmesi hâlihazırda yapılmış olduğundan (Keskin, 2018: 19-35) burada bu konu üzerinde durulmayacaktır. Ancak, genel bir değerlendirme yapmak istediğimizde alkışlar ve kargışlar konusunun Türk sözlü edebiyatının en yaygın fakat en az ele alınıp incelenen türleri arasın-

da yer almakta iken (Aça, 2002: 166), son dönemlerde konuyla ilgili birçok çalışmanın gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Alkışların ve kargışların Türk kültüründeki görünüşleri üzerinde çok sayıda çalışmanın gerçekleştirildiği görülmekle birlikte, bu iki türle ilgili temel terminolojinin belirlenmesi, bunların tanımlanması ve tasnif edilmesi konularının henüz kuramsal bir düzlemde yeterli düzeyde çözümlenmediği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla bu iki kültürel olguyu bütüncül ve çok yönlü yaklaşımlarla değerlendirmeyen çalışmaların sayısı arttıkça, konunun daha da karmaşık bir hal almasına yola açtığı görülmektedir.

Söz konusu dikkatten hareketle hazırlanan bu çalışmada alkışlar ve kargışlar hakkında genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Türk dili, kültürü ve edebiyat tarihinde alkışlarla ve kargışlarla ilgili kullanıldığı tespit edilen başlıca sözcükler üzerinde kısaca durulmuştur. Çalışmanın devamında, Türk dil, kültür ve edebiyat tarihi boyunca çeşitli alanlardaki bütüncül görünüşleri üzerinden, bağlam merkezli yaklaşımlardan hareketle bu iki türün tanımı ve tasnifi konuları ele alınmıştır.

1. Alkış ve Kargış Terimleri

1.1. Alkış ve İlgili Sözcükler

Türkçe Sözlük'te *alkış* "Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı" şeklinde tanımlanmıştır (TDKTS, 2005: 76). *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü*'nde *alkış* "Hayır dua, dua, iyi dilek", *Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü-Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü*'nde "İnsanın yaşamı yararına yapılmış olan olumlu bir işi, eylemi ya da yaratıyı onaylamakta ve övmekte uygulanan, iki elin avuçlarını birbirine vurarak çıkarılan sesle ortaya konulan değerlendirme ve anlatım yolu", *Tiyatro Terimleri Sözlüğü*'nde "Seyircilerin el çırparak oyuncularını, yazarını, sahneye koyucuyu, dekor sanatçısını, vb. beğendiklerini belirtmeleri,

açıkça göstermeleri", *Tarih Terimleri Sözlüğü*'nde "Padişah ile vezirleri yüceltmek için yapılan gösteri" şeklinde açıklanmıştır (TDKGS).

Anadolu ağzlarında günümüzde de *alkış/alkış/alkış* olarak yaşayan sözcük ağzlarında yoğun olarak "hayır dua", "iyi dilek", "medih", "sitayış", "dua", "övmek", "tazim etmek", "dua etmek" gibi anlamlarıyla kullanılmaktadır. Bu sözcükle ilgili *alk(g)ış etmek/alkış eylemek/alkış vermek/alkış kılmak/alk(ğ)ışlamak* fiilleri "iyi dileklerde bulunmak", "dua etmek", "övmek", "tazim etmek", "tebrik etmek" anlamlarına gelmektedir (DS-I: 215, 223, 225; TS- I, 106-108).

Erken dönem Türk yazılı metinlerinden başlamak üzere, Anadolu sahası ağzları da kapsayacak şekilde bir değerlendirme yaptığımızda; Türk dil, kültür ve edebiyat alanında alkışları karşılamak üzere *a(ğ)an, ağan-, ötün-, ötüg, ötünç, yalbar-* (Roux, 1998, 188; Clauson, 1972, 77; Beydili, 2005, 30; Tekin, 2013, 21, 29, 60; Ağca, 2015, 11, 20-21), *övgü, övme, övme, dua, duva, yalvarmak, yakarmak, yom/yöm, çağırmaq, dilemek* (Clauson, 1972: 100, 410; DS-II, 1567-1568; TS-II: 1247; TS-VI: 4707, 4713-4714; Kutlu, 2003: 242; TDKTS, 2005, 573, 971, 976, 2030-2031, 2192) benzeri sözcük ve ifadelerin sıklıkla kullanıldıkları görülmektedir.

Türk kültüründe *alka-* "övmek, beğenmek, iyi dileklerde bulunmak, kutsamak, yalvarmak, yakarmak, çağırmaq, dua etmek" fiil kökünden türeyen *alkış* "övme, hayır duada ve iyi dileklerde bulunma, kutlama ve kutsama, yalvarma ve yakarma, çağırma, dua etme, birinin iyiliklerini sayma maksadıyla söylenen sözler"e karşılık gelmektedir. Erken dönemlerden itibaren bu sözcükle benzer anlamlara gelecek çeşitli sözcük ve ifadeler de Türk dilinde kullanılmaktadır. Bu bakımdan alkışlar hem (1) övme, dua etme, iyi dilekte bulunma ve kutsama eylemlerine verilen adı ve hem de (2) bu eylemlere eşlik eden sözcük ve ifadeler verilen adı karşılanmaktadır.

Böylece alkışları, Türk kültür tarihinde en eski dönemlerden günümüze kadar, inançlar ve gündelik hayat, ritüel ve çeşitli törenler, edebiyat tür ve gelenekleri başta olmak üzere çok çeşitli sahalarda karşımıza çıkan hem bir eylem hem de bu eyleme bağlı icra edilen, inanç temelli manzum ve mensur sözler, gündelik yaşamdaki iletişimlerde başvurulan konuşma türleri ve çeşitli edebi sahalarda kullanılan estetik araçlar olarak değerlendirmek mümkündür.

1.2. Kargış ve İlgili Sözcükler

Türkçe Sözlük'te *kargış* "Kargıma işi veya bu maksatla söylenen sözler, lanet, telin, beddua, ilenç, alkış karıştı" olarak tanımlanmıştır. Yine *Türkçe Sözlük*'te *kargış etmek/kargış vermek* sözcüğü "Kargılamak, kargışlamak, lanet etmek", *kargışlama* "kargışlamak işi"; *kargışlamak* "kargılamak", *kargıma* "kargılamak işi, lanet", *kargılamak* "birine, Tanrı'nın insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalıp nefretlerine uğramasını dileğinde bulunmak, ilenmek, lanet etmek, lanetlemek", *kargışlı* "Tanrı'nın ve insanların nefretine, lanetine uğramış, melun, lanetli" şeklinde açıklanmıştır (TDKTS, 2005: 1086).

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde de *kargış* "ilenç, beddua" olarak tanımlanmıştır. Anadolu ağızlarında *kargış*, *karğış*, *karış*, *karkış*, *karnıkada*, *karnıkara*, *karouş* sözcüklerinin hepsi "ilenç, beddua" anlamını taşımaktadır (DS-III: 2661-2664). Anadolu ağızlarındaki *karan-* sözcüğü "sitem etmek" (DS-III: 2653), *kargamak*, *kargış etmek*, *kargış etmek*, *kargılamak*, *kargış dökmek*, *karğalmak*, *karğamak*, *karğışlamak*, *karış etmek*, *karış vermek*, *karkışlamak*, *karkış tökmek*, *karouş etmek*, *karouşlamak* sözcükleri "ilenmek, kargış vermek, beddua etmek", *kargışı cetmek* "birinin ahı tutmak" (DS-III: 2659-2662) anlamlarına gelmektedir.

Tarama Sözlüğü'nde ise *karamak* "hor görmek, me'vus, mahzun etmek" (TS-IV: 2267), *karanmak* "küfretmek, kötü söylemek, lanet etmek" (TS-IV: 2269), *kargamak* "hor görmek, fena muamele etmek", *kargaşa etmek* "gürültü, kavga etmek, fitne, karışıklık çıkarmak", *kargaşmış* "karışmış", *kargış/karış/karkış*

"beddua, ilenç, lanet" (TS-IV: 2292), *karış vermek* "lanet okumak, beddua etmek" (TS-IV: 2310-2311), *kargaşal/karkaşa* "kavga, savaş", *karkaşanlık/karışkanlık* "kargaşalık, karışıklık, iğtişaş, kavga", *karkaşa/kargaşa* "kavga, savaş" (TS-IV: 2312), *karkaşanlık/karışkanlık* "kargaşalık, karışıklık, iğtişaş, kavga" (TS-IV: 2312-2313) şeklinde açıklanmıştır.

Türklerin islamiyet'le tanışmasından sonraki dönemlerde bir kişinin, nesnenin, eylemin, eylemsizliğin, söylemin, söylemsizliğin, olayın, olgunun, Tanrı'nın ya da insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalmasını, kötülüğe uğramasını dilemek amacıyla başvurulan sözlere genel olarak "beddua" denilmiştir. Bir insan-nesne-olgu hakkında kötü dileklerde bulunmak ve bu amaçla doğüstü güçlere sığınmak eylemi böylece Türk kültüründe belirli bir dönemden sonra ağırlıklı olarak *beddua* sözcüğüyle karşılanmaya başlanmıştır. Anadolu ağızlarında ise *beddua* sözcüğünün karşılığı olarak *beydeva*, *beddâ*, *beddaa*, *beduva*, *bedva* sözcükleri de "beddua, ilenç" anlamında kullanılmaktadır (DS-I: 594, 597, 647).

Türkçede *kargış* sözcüğünün karşılaştığı "beddua" anlamını taşıyan yaygın sözcükler arasında, *ilen-* fiilinden türeyen sözcükler bulunmaktadır. *Türkçe Sözlük*'te *ilenç* "beddua, kargış", *ilençli* "ilence uğramış", *ilençsiz* "ilence uğramamış", *ileniş* "ilenme işi veya biçimi", *ilenme* "ilenmek işi", *ilenmek* "birinin kötü bir duruma düşmesi dileğini gönlünden geçirmek veya açıkça söylemek, beddua etmek" şeklinde tanımlanmıştır (TDKTS, 2005: 953). Anadolu ağızlarında *ilenç/ilinç ve ilenti* sözcükleri "beddua", *ilen-fiili* "beddua etmek" anlamında sıkça kullanılmaktadır (DS-III: 2520-2521).

Tarama Sözlüğü'nde *ilenç/yilenç* sözcüğünün "beddua, kargış, karış, karkış, yaramaz dua, yavuz dua, beddua", *lenç etmek/lenç vermek/ileniş etmek*, *lenmek/ilenç etmek/ilenç vermek/ileniş etmek* sözcüklerinin ise "ilenmek, beddua etmek, küfretmek, kötü söylemek, yavuz dua etmek, yavuz dua kılmak" anlamlarında Türkçede kullanıldığını gösteren çok

sayıda örnek bulunmaktadır (TS-III: 2038-2040; TS-VII: 177). Bu bakımdan *ilenç* ve bununla ilgili sözcüklerin Türk dili ve kültüründe kargışlarla birlikte kötü dilek ve istekleri bildirme eylemini karşılayan başlıca sözcükler arasında yer aldığı dikkati çekmektedir.

Türkçe Sözlük'te *intizar* "1. Birinin gelmesini, bir şeyin olmasını bekleme, gözleme 2. İlenme, beddua, inkisar", *intizar etmek* "1. beklemek, gözlemek 2. İlenmek, beddua etmek" şeklinde açıklanmaktadır (TDKTS, 2005: 976). Buradan hareketle *intizar*'ın "kötü bakış" anlamı ya da "olumsuz bir şeyin olmasını bekleme" anlamlarını karşılayacak biçimde, "kargış" manasında kullanıldığını söylemek mümkündür.

İnkisar sözcüğü ise "1. Kırılma 2. Gücenme, gönütlü kırılma 3. İlenme, ilenç", *inkisar etmek/inkisarda bulunmak* "ilenmek", *inkisarı tutmak* "ilenci gerçekleşmek" olarak açıklanmaktadır (TDKTS, 2005: 971). *İnkisar*'ın, ilenme ve kargışa göre hafifletilmiş bir kullanımla, bir kırgınlık nedeniyle sitem etmeyi karşılamak üzere kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Türkçe Sözlük'te *ah* "1. İlenme, beddua 2. Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz 3. Ağrı, acı duyulduğunda söylenen bir söz", *ah alan onmaz* " 'kötülük ettiği için beddua alan iflah olmaz' anlamında kullanılan bir söz", *ah almak* "birinin ilenmesini üstüne çekmek", *ah çekmek* "derin bir keder ya da özlemle içten gelerek ah demek", *ah etmek* "acı ile içini çekmek, ilenmek", *ah yerde kalmaz* " 'kötülük cezasız kalmaz' anlamında kullanılan bir söz", *ahı çıkmak* "yaptığı ilenme, etkisini göstermek", *ahı tutmak* "birinin ilenmeleri gerçekleşmek", *ahı yerde kalmamak* "yaptığı ilenme er geç etkisini göstermek" şeklinde açıklanmıştır (TDKTS, 2005: 41).

Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde de *ah* "feryat, beddua" olarak açıklanmaktadır. *Ah* sözcüğü böylece, bireyin canını yakan, acı veren bir durumda duygularını anlattığı duygu sözleri olarak Türkçede "kargış, ilenç"

anlamına gelecek şekilde, kötü dilek ve istekleri karşılamak üzere kullanılmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılmalıdır ki *karga-* "lanet etmek, beddua etmek" fiil kökünden türeyen *kargış* "lanet, beddua etme, ilenme", Türk kültürünün en eski çağlarından beri "bir kişinin ya da nesnenin Tanrı'nın ya da insanların sevgi ve ilgisinden yoksun kalmasını, kötülüğe uğramasını dilemek amacıyla başvurulan sözler" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bakımdan, bir insan/nesne/olgu hakkında kötü dileklerde bulunmak ve bu amaçla doğaüstü güçlere sığınmak eylemi Türk kültür tarihi boyunca "kargımak", "kargışta bulunmak", "kargış etmek", "kargış vermek" eylemleriyle ifade edilmiştir. *Kargış* sözcüğüyle birlikte bu sözleri karşılamak üzere *beddua*, *ilenç*, *intizar*, *inkisar*, *ah*, (DS-I: 594, 597, 647; DS-III: 2520-2521; TDKTS, 2005: 41, 231, 953) sözcüklerin de kullanıldığı görülmektedir.

Türkçe Sözlük'te *beddua* "Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış; beddua etmek, ilenmek, intizar etmek", *beddua sinmek* "ilencin tutması yüzünden birinin işi sürekli ters gitmek", *birinin bedduasını almak* "biri tarafından kendisine ilenilmek" şeklinde açıklanmıştır (TDKTS, 2005: 231). Farsça "kötü, olumsuz, fena, çirkin, yaramaz" anlamındaki *bed* ve Arapça "isteme, dileme" anlamına gelen *dua* sözcüklerinin birleşiminden oluşan *beddua* birleşik sözcüğü, "bir kimsenin başına kötü şeylerin gelmesini dilemek, doğaüstü güçlerden bir kişiye, nesneye, olguya zarar vermesini istemek, Tanrı'nın öfkesini onun üzerine çekmek" anlamında kullanılmaktadır.

Türk dilinin ve kültürünün en erken dönemlerinden itibaren övgü, iyi dilek, kutlama, kutsama, hayır dua, yalvarma, yakarma eylem ve söylemlerini karşılamak için *alkış* sözcüğü, lanetleme eylem ve söylemlerini karşılamak içinse *kargış* sözcükleri kullanılmıştır. Günümüzde bu sözcük ve ifadelerin

önemli bir kısmının kullanımlarının büyük oranda zayıfladıkları ya da belirli bir sınırlılıkta, belirli alanlara ya da bağlamlarda sıkışmış olarak kullanıldıkları dikkati çekmektedir. Bunlar içerisinde özellikle *dua* ve *beddua* sözcüklerinin alkışlarla ve kargışlarla ilgili diğer sözcüklerin anlam alanlarını karşılamak üzere yaygın olarak kullanılmaktadır ve diğer kullanımları büyük ölçüde ortadan kaldırdıkları görülmektedir. Ancak, özellikle Anadolu ağızlarında *dua* ve *beddua* sözcüklerinin yanında *alkış*, *kargış*, *ilenç* ve *intizar* gibi sözcüklerin de yaşamaya devam ettikleri dikkati çekmektedir.

Alkışların ve kargışların Türk kültür tarihinin çeşitli alanlarındaki görünümünün bu terimlerden hareketle daha sağlıklı bir şekilde incelenip çözümlenebilmesi için çalışmanın bu kısmında, konuyla ilgili tanım ve tasnif problemlerinin bağlam merkezli yaklaşımlarla ele alınması yerinde olacaktır.

2. Alkışların ve Kargışların Tanımı

2.1. Alkışların Tanımı

Alkışlar ya da alkışları karşılamak üzere kullanılan *dualar*, günümüze kadar araştırmacılar tarafından -özellikle de konu üzerinde kapsamlı çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar tarafından- çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (Akalin, 1990: 19-20, 28-49; Kaya, 1997: 99). Bu tanımlamalar, alkışların bazen şekil ve içerik, bazen de bağlam ve özellikle de işlev özelliklerini bir arada ve karmaşık bir şekilde dikkate alan bir bakış açısından hareketle gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle de söz konusu tanımların, alkışların Türk kültür tarihindeki bütün görünümünü kapsayıcı bir nitelikten uzak oldukları dikkati çekmektedir.

Tür tanımlaması yapılırken dikkat edilmesi gereken en temel husus, bir türün yalnızca metin (şekil/yapı ve/veya içerik/konu) özelliklerinden hareketle değil, içinde bulunduğu bağlam ve bu bağlamı şekillendiren bütün bileşenlerin özellikleri ve bu bileşenler arasındaki etkileşimlerden hareketle yapılması gereğidir (Ben-Amos, 1971; Hymes, 1971; Bauman, 1972; Ben-Amos ve

Goldstein, 1975; Hymes, 1975; Ben-Amos, 1976; Dundes, 1980; Ben-Amos, 1982a; Ben-Amos, 1982; Bauman, 1986; Ben-Amos, 1993; Ekici, 2013; Bauman, 2012; Çobanoğlu, 2016).

Bu yaklaşımdan hareketle alkışların Türk kültür tarihindeki bütüncül görünümünü dikkate alınarak, şekil, içerik, bağlam, icra ve işlev özellikleri de gözetilerek şu şekilde tanımlanması mümkündür:

Alkışlar, bir kısmı tamamen manzum olmakla birlikte çoğunluğu manzum veya manzumensur karışık olan, günümüzde bir-iki cümleden oluşan ve kalıplaşmış iyi dilek sözleri niteliğindeki örnekleri daha yaygın tanınsa da Türk kültür tarihinde daha uzun ve çeşitlilikteki örnekleri de bulunan, her türlü konuda ve nedenle söylenmesi mümkün olmakla birlikte ağırlıklı olarak kişinin kendisi ya da bir başkası için bu dünyada ve ölümden sonra güven, sağlık, huzur ve bolluk içinde olmasını dileyen ve bu amaçla çoğunlukla kutsal bir aracıya yöneltilen, çeşitli tören, uygulama ve özel durum ve bağlamların yanında özellikle günlük konuşmalarda, edebi gelenek ve türler içerisinde kullanılan, günümüzde özel bir anlatıcı tipini gerektirmeyen, başta örtmece sözler, benzetmeler ve tekrarlar olmak üzere çeşitli stilistik araçların kullanılmasıyla oluşturulmuş estetik bir sözeldokuya sahip olan, sözün kutsal ve/veya büyümlü bir gücü olduğuna inanılan etkisi aracılığıyla çeşitli doğüstü güçleri harekete geçirerek istenilen sonuçların alınması düşüncesiyle oluşturulan, mevcut bir durumu, olayı, olguyu, kişiyi övmek, kutsamak, desteklemek ya da ona yalvarmak, sığınmak suretiyle başta koru(n)ma güvenlik, sosyal kontrol ve ilişkileri düzenleme olmak üzere çeşitli sosyokültürel ve psikolojik işlevlere sahip olan sözlerdir.

2.1. Kargışların Tanımı

Kargışlar ya da onu karşılamak üzere kullanılan *bedduaların* da araştırmacılar tarafından günümüze kadar çeşitli şekillerde tanımlanmış oldukları görülmektedir (Elçin: 1986: 663; Akalin, 1990: 20-21, 49-52; Kaya, 2001: 22; Çiftioğlu, 2009: 7; Duvarcı, 2009: 335).

Tıpkı alkışta olduğu gibi kargış tanımlamalarında da Türk kültür tarihi boyunca çeşitli alanlardaki bütüncül görünümünü

nin dikkate alınması gerekmektedir.

Kargışların Türk kültür tarihindeki bütüncül görünüşleri dikkate alınarak ve tüm bu görünüşlerin şekil, içerik, icra ve işlev özelliklerini de kapsayacak biçimde şu şekilde tanımlanması mümkündür:

Kargışlar, bir kısmı tamamen manzum olmakla birlikte çoğunluğu manzum veya manzum-mensur karışık olan, günümüzde bir-iki cümleden oluşan ve kalıplaşmış kötü dilek sözleri niteliğindeki örnekleri daha yaygın tanınsa da Türk kültür tarihinde daha uzun ve çeşitlilikteki örnekleri de bulunan, her türlü konuda ve nedenle söylenmesi mümkün olmakla birlikte ağırlıklı olarak kişinin kendisi ya da bir başkası için bu dünyada hastalık, fenalık, kötü son, lanet ile ölümünden sonra da huzursuzluk ve azap içinde olmasını dileyen ve bu amaçla çoğunlukla kutsal bir aracıya yöneltilen, çeşitli tören, uygulama ve özel durum ve bağlamların yanında özellikle günlük konuşmalarda, edebi gelenek ve türler içerisinde kullanılan, günümüzde özel bir anlatıcı tipini gerektirmeyen, başta örtmece sözler, benzetmeler ve tekrarlar olmak üzere çeşitli stilistik araçların kullanılmasında oluşturulmuş estetik bir sözeldokuya sahip olan, sözün kutsal ve/veya büyüdü olduğuna inanılan etkisi aracılığıyla çeşitli doğüstü güçleri harekete geçirerek istenilen sonuçların alınması düşüncesiyle oluşturulan, mevcut bir durumu, olayı, olguyu, kişiyi lanetlemek suretiyle başta koru(n)ma ve güvenlik, sosyal kontrol, ilişkileri düzenleme ve rahatlama olmak üzere çeşitli sosyokültürel ve psikolojik işlevlere sahip olan sözlerdir.

3. Alkışların ve Kargışların Tasnifi

Alkışlar ve kargışlar araştırmacılar tarafından günümüze kadar çeşitli şekillerde tasnif edilmiştir. Bu tasniflerde ağırlıklı olarak alkışların ve kargışların şekil (kısa ya da uzun, manzum ya da mensur olma vb. özelliklerine göre) ve içerik (içinde geçen sözcüklere, ifadeler; dileklerde vurgulanan unsurlara vb. göre) özelliklerinin, bazen de alkışların ve kargışların kim tarafından kime, hangi nedenlerle yöneltildiğinin, cümle yapılarının, üslup vb. özelliklerinin göz önünde bulunduruldu-

ğu görülmektedir.

Bu tasniflerin, alkışların ve kargışların yalnızca belirli bir yönünün (konusu/içeriği, şekil özellikleri, kime yöneltildiği, hangi nedenlerde icra edildiği, cümle özellikleri vb.) dikkate alınmış olması nedeniyle, tek yönlü nitelikler taşıdığı dikkati çekmektedir. Bu tasniflerde araştırmacıların alkışları ve kargışları tasnif etmeye çalışırken çoğu zaman şekil ve içerik, nadiren de diğer paradigmatları bazen tek başına, bazen de birden fazlasını karışık biçimde dikkate alarak değerlendirmelerde bulunması, tasniflerin çoğu zaman kendi içlerinde bile belirli bir tutarlılık taşıyamalarına neden olmuştur.

Tasniflerde dikkati çeken diğer bir husus da tasniflerin bazen çok sınırlı malzeme üzerinden bazen de alkışların ve kargışların Türk kültüründeki bütün içerisindeki özellikleri gözlemlenmeden gerçekleştirilmiş olmasıdır (Boratav, 1999: 136-139; Elçin, 1986: 664-667; Akalın, 1990: 28-52; Kaya, 1997: 99-116; Kaya, 2001: 5-31; Çelik, 2006: 21; Kaya, 2007a: 147-149; Kaya, 2007b: 264-267; Büyükokutan, 2009: 253-269; Cihan ve Batur, 2009: 277-286; Çiftöğlü, 2009: 7-59; Demirci, 2009: 291-300; Ersöz, 2011, 1085-1100, Bulut, 2012a: 19-29, 33-40; Öztürk, 2012: 741-747; Öztürk, 2013: 3-18; Ersöz, 2014: 34-43).

Alkışları ve kargışları yukarıda bahsedilen tasniflerdeki gibi konu/içerik, yapı/şekil ya da üslup/icra özellikleri bakımından tasnif etmek mümkün olmakla birlikte, bu tasniflerin konunun bütünlüklü ve kapsamlı bir şekilde anlaşılması için eksik kalacağını ifade etmek gerekmektedir. Onların tasnif edilmesinde asıl dikkate alınması gereken paradigma ise kuşkusuz "bağlam" paradigmatıdır. Çünkü alkışlar ve kargışlar Türk kültüründe inanç, ritüel, gündelik yaşam ve iletişim biçimleriyle, edebî tür ve alanlarla olan ilişkileri bakımından, oldukça zengin bir alanda yaygın biçimde kullanılan türlerdir. Başka bir ifadeyle; alkışların ve kargışların nitelik ve nicelik bakımından zenginliği ve bu

açından oldukça farklı bağlamlarda benzer işlevlerle kullanılan kültürel yaratmalar olması, onların bağlamda kazandıkları anlamlı işlevselliklerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla da alkışları kültür tarihinin genelinde var ve kullanılır kılan tüm özellikler, bağlamdan kaynaklanan işlevsellikleridir.

Halkbilimi çalışmaları için; derlenen ürünlerin derlendikleri bağlamlarda kazandıkları kullanım işlevleri ve bu işlevlerin ilgili bağlamdaki bütün etkileşenler arasındaki iletişim ağı çerçevesinde tasnif edildikten sonra ilgili türü incelemeye ve çözümlenmeye uygun olan kuram ve yaklaşımlardan hareketle değerlendirilmesi, bu alandaki araştırma ve incelemelerin başlıca aşamalarını oluşturmaktadır.

Bu aşamalarda uygulanabilecek kuram ve yaklaşımlarsa genel olarak "Metin Merkezli" ve "Bağlam Merkezli" olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Metin merkezli kuram ve yaklaşımlarda incelemelerin odak noktasını metin ve metnin konu/içerik veya şekil/yapı özellikleri oluştururken "Bağlam Merkezli" kuramlarda bunlara ek olarak metnin/türün icra edildiği iletişim süreçlerinin bağlam ve işlev özellikleri de dikkate alınmaktadır (Ekici, 2013: 100-131; Çobanoğlu, 2016: 103-389; Çeribaş ve Aça, 2017: 52-131).

Erken dönem (metin merkezli/tür odaklı) halkbilimi kuramlarında daha çok metne ve onun şekil ve içerik özelliklerine odaklanılmışken, yeni dönem (bağlam merkezli/iletişim odaklı) halkbilimi yaklaşımlarında ise folklor bir iletişim biçimi ve süreci, günlük yaşamın bir parçası, bireyin ve toplumun sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin doğal bir sonucu ve yansıması, sosyokültürel bağlamlarda gerçekleştirilen dinamik etkileşimler örüntüsü olarak algılanmıştır. Söz konusu yeni yaklaşımlar, sözel ve estetik nitelikteki iletişim süreçlerinin ve bu süreçte kullanılan türlerin tanımlanmasında, tasnifinde ve çözümlenmesinde, sosyal yaşama ve şartlara ait gerçekliklere odaklanmıştır.

Böylece, bir çıktı niteliğindeki metnin, icra edildiği bağlamda etkileşim içinde bu-

lunduğu çeşitli bütünleşenlerin birbirleri arasındaki ilişkiler kapsamında çözümlenmesi öngörülmüştür (Bascom, 1954: 333-349; Bascom, 1955: 245-252; Abrahams, 1968a: 143-158; Ben-Amos, 1971: 3-15; Hymes, 1971: 42-50; Bauman, 1972: 31-41; Bascom, 1973: 374-381; Ben-Amos ve Goldstein, 1975: 1-7; Bauman, 1975: 290-311; Hymes, 1975: 11-74; Ben-Amos, 1976: ix- xlv; Bauman, 1977; Dundes, 1980: 20-32; Bauman, 1986: 1-10; Bauman, 2004: 1-11; Bauman, 2012: 94-118; Ben-Amos, 1982a: 20-35; Ben-Amos, 1993: 209-226; Ekici, 2013: 100-131; Çobanoğlu, 2016: 267-389).

Folklor türlerinin bir sınıflandırmanın değil, iletişimin kavramsal kategorileri olarak algılandığı (Ben-Amos, 1976: xxxi-xl; Ben-Amos, 1982b: 79-80) bu yaklaşımları geliştiren isimlerden biri olan William Bascom, günümüzden 65 yıl kadar önce, folklorun tarihi ve edebî boyutlarına ek olarak işlevsel ve psikolojik referanslarla, folklor ürünlerinin işlevlerine ve icra edildikleri sosyokültürel bağlamdaki faktörlerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre çözümlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Bascom, 1954: 333-336).

Halkbiliminin sosyokültürel yönüne dikkat çeken önemli çalışmalarda bulunan Roger D. Abrahams'a göre de folkloru kültürel dinamiklerle ilişkilendirerek açıklayabilmek, onun insan yaşamında tuttuğu yeri ve bu anlamda bağlamdaki güncel ve canlı kullanımlarını dikkate alan, folkloru çok boyutlu şekilde çözümlenmeye olanak sağlayan yaklaşımları benimsemekle mümkündür (Abrahams, 1968b: 157).

Malinowski'nin sosyokültürel gerçekliğe ve konuşma bağlamındaki sosyal davranış ve etkenlerin birbirleriyle olan etkileşimlerine işaret etmek üzere kullandığı, daha sonraki dönemlerde iletişim odaklı/bağlam merkezli folklor yaklaşımlarının şekillenmesinde "kültürel bağlam" ve "durum bağlamı" kavramları (Ben-Amos ve Goldstein, 1975: 2-3; Ben-Amos, 1993: 209-212; Bauman, 2012: 97), söz konusu yaklaşımların temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla da burada vurgulamak istediğimiz bağlam yalnızca bir icra bağlamı

değil, bu icra bağlamının bağlı olduğu sosyal ve kültürel bağlamı da kapsamaktadır.

Yapılan tüm bu değerlendirmelere bağlı olarak, halkbiliminin inceleme alanına giren bütün diğer tür ve alanlar gibi, alkışların ve kargışların anlamlarını, yapı/şekil, içerik, icra/aktarım ve işlev özelliklerini, kullanıldıkları sosyokültürel bağamlardan bağımsız düşünmek söz konusu değildir. Bu yönüyle alkışlar ve kargışlar bakımından çeşitlenmeyi sağlayan asıl paradigma, içinde kullanıldıkları/icra edildikleri bağamlar ve bu bağamları bünyesinde yaşatan Türk inançları, ritüelleri, gündelik yaşamdaki iletişim biçimleri ve edebi gelenekleridir.

Alkışları ve kargışları tasnif ederken ve çözümlerken, icranın gerçekleştiği sosyokültürel bağlamı, bağlamdaki etkileşimleri, alkış ve kargış icra durumunu, alkışın ve kargışın içinde kullanıldığı bağlamda yerine getirdikleri iletişimsel işlevleri bütün boyutlarıyla dikkate almak gerekmektedir. Burada, *alkış ve kargış nerede kullanılıyor?* sorusundan hareketle gerçekleştirilecek bir tasnif neticesinde, bunların “kısa” mı, “uzun” mu, “manzum” mu yoksa “mensur” mu olduğu vb. konular da kolaylıkla değerlendirilip çözümlenebilecektir.

Bu doğrultuda dikkat edilmesi gereken temel husus, söz konusu bağlamın özelliklerinin, kullanılacak alkışın ve kargışın ilgili bağlamda kullanılması/icra edilmesine dönük diğer (yapı/şekil, konu/içerik) özelliklerini de belirleyecek olmasıdır. Eğer konuşma durum ve bağlamı bir Şaman ayiniyse, buna uygun bir yapı, içerik ve icra özelliği söz konusu olacak, buna göre şekillenen bir icra ve aktarım süreci gerçekleşecektir. Bir düğün alkışysa buna göre, düğünün de hangi aşamasında olduğuna göre metin kısaltacak ya da uzayacak ya da kısaltabilecektir.

Konusu/içeriği de buna göre yeni gelenin mutluluğu, kutsanması ya da damadın iyi bir eş olmasına yönelik olacaktır. Günlük hayatta kişilerarası iletişimdeki bir iyiliğe

karşı edilen bir alkışsa, buna göre, yapılan iyiliğe cevap niteliğinde bir içeriğe sahip olacak ve daha kısa bir nitelik taşıyacaktır. İcracının kimliğine, geleneğe hâkimiyetine göre, daha uzun olabilecektir. Estetik yapısı, aktarım/icra özellikleri de tüm bunlara göre belirlenecektir. Böylece, bir alkış ya da kargışın ne kadar kısa ya da uzun, nasıl bir nağmeyle veya hangi konuda söyleneceği, ilgili bağlama göre yapılacaktır.

Öte yandan, Türk dilinin konuşulduğu farklı coğrafi bölgelerde konuşulan ağızlarda ya da bu ağızların konuşulduğu çeşitli konuşma bağamlarında kullanılan/icra edilen alkış ve kargış örneklerinin birbirlerine benzer ya da birbirlerinden farklı pek çok özelliği ve buna bağlı olarak da sayısız örneği olacağından (Bulut, 2012b: 1117-1155; Bulut, 2016: 298-308), alkış ve kargış örneklerinin bazen benzer bir şekilde ve fakat her bölgede büyük bir zenginlik gösterebileceği dikkatten kaçırılmamalıdır. Bu bakımdan, bir toplumda ya da kültürde kullanılan bütün alkış veya kargış örneklerinin tek bir paradigma temelinde (yapı/şekil, içerik/konu, işlev vb.) tasnif edilmesi hem oldukça güç hem de sonuçları bakımından verimsiz olacaktır. Tüm bu nedenlerle yapı, şekil, içerik, işlev özellikleri bakımından yapılacak tasnif denemelerinin, konuyla ilgili problemleri çözmeye yönelik ne kadar verimli olabileceği tartışmaya açıktır.

Alkışları ve kargışları en genel biçimde, içlerinde oluşup icra edildikleri bağlam ve bu bağamlarda kazandıkları işlevleri merkeze alarak, Türk kültür tarihindeki görünümleeri bakımından bir bütünlük içerisinde değerlendirmek ve söz konusu görünümleerin bütünü göz önünde bulundurarak tasnif etmek, konuyla ilgili problemlerin çözümünde daha etkili ve verimli olacağı kanaatindeyiz.

Örneğin; “iyi şeylerin olmasını dilemek”, “kötü şeylerin olmasını dilemek” ya da “ev ve aileyle ilgili olan alkışlar”, “kişinin hastalanmasını isteyen kargışlar” vb. gibi konu/içerik ya da “kısa alkışlar”, “uzun kar-

gışlar” gibi yapı/şekil merkezli bir tasnif yapılmak istendiğinde, saymaca niteliğindeki bu sınıflandırma kategorilerinin kuramsal çerçevedeki karşılıkları ve bilimsel düzeydeki çıktılarının ne kadar verimli olacağı üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü alkışların ve kargışların bütününde zaten bir şeylerin “olması” ya da “olmaması” dilenmektedir.

Alkış ve kargışın söylenmiş olduğu “alkış ve kargış konuşma bağlamı”nı bir sahne olarak değerlendirdiğimizde, ilgili bağlamı besleyen sosyolojik, psikolojik, inanç ve kültür etkenlerini dikkate almaksızın yapılacak bağlam çözümlemesi yetersiz kalacak ve bu bakımdan sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını sağlayamayacaktır. Bu bağlam, alkışın ve kargışın kullanıldığı her farklı sahnede, bu sahneyi oluşturan etkenlerin niteliklerine göre değişik özellikler gösteren ve bu nedenle de her seferinde, kendini oluşturan sosyolojik ve psikolojik etkenleri dikkate alarak yeniden değerlendirilip analiz edilmesi gereken bir bağlamdır. Düşün bağlamıyla cenaze bağlamı, yağmur duası bağlamıyla Nevruz-Hıdırellez bağlamı, gelin alma bağlamıyla çocuk kırklama bağlamı, gündelik iletişimlerde iyi dilek ve kötü dilekle bildirmek amacıyla icra edilen alkışların ve kargışların bağlamları ile edebî/sanatsal bağlamlar, ayrı ayrı niteliklere sahiptir.

Alkışlar ve kargışlar sınıflandırılırken, onların Türk kültür tarihi boyunca, bütün dil, kültür ve edebiyat sahalarında ortaya çıkan bütün görünümleri üzerinden, icra edildikleri ana bağlamlar, dolayısıyla da yerine getirdikleri işlevlerin dikkate alınması gerekmektedir. Nitekim bazı araştırmacılar, alkışlar ve kargışlar hakkında doğrudan bir tasnif yapmamış olsalar da bunların çeşitli alanlardaki görünümlerinin bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi gereğine dikkat çekmişlerdir (Duymaz, 2000: 18; Duymaz, 2002: 48-49; Aça, vd., 2011: 213).

Çalışma boyunca da vurgulandığı gibi, alkışlar ve kargışlar Türk kültür tarihinde çok çeşitli bağlamlar içerisinde kullanılmıştır ve kullanılmaya da devam edilmektedir. Söz

konusu bağlamları; (1) ritüel bağlamı, (2) gündelik yaşamdaki kişilerarası ve toplumsal iletişim bağlamları ve (3) edebî/sanatsal bağlamlar olmak üzere üç ana kümede toplamak mümkündür. Türk kültür tarihinde, iyi ya da kötü dilek/istek, övgü, dua/yakarına sözlerine karşılık gelen her alkış ya da kargış kullanımının bu üç kategoriden birine mutlak surette mensup olduğu görülmektedir. Bu üç temel grup aynı zamanda, alkışların ve kargışların genel bir tasnifini de içermektedir. Bu bakımdan söz konusu üçlü kategori, alkış ve kargışın incelenmesinde- hangi yaklaşım kullanılacak olursa olsun- kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır. Yapılacak bütün tanım, tasnif ve değerlendirmelerde bu üç ana kümeden dikkate alınması konunun daha sağlıklı bir şekilde incelenip çözümlenmesine yardımcı olacaktır.

Bu yaklaşımla alkışları ve kargışları şu üç ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür.

1. Alkışların ve kargışların çeşitli inanç eylemleri ve ritüel bağlamlarındaki kullanımları
2. Alkışların gündelik yaşamda ve iletişim biçimlerindeki (bireysel ve toplumsal ilişkilerdeki, etkileşimlerdeki, çeşitli konuşma durum ve bağlamlarındaki) kullanımları
3. Alkışların edebî gelenekler ve diğer edebî türler içerisindeki kullanımları.

Alkışların ve kargışların kullanıldığı birinci bağlam olarak belirlediğimiz ritüel bağlamı, alkışların ve kargışların çeşitli ritüeller içerisinde, bu ritüellerdeki inanç eylemlerine eşlik eden ana söylem türleri olarak kullanıldıkları bağlamlara karşılık gelmektedir. Yağmur törenlerinden geçiş dönemi ritüellerine, nazar inancından sağaltma esaslı ritüellere, mevsim/takvim törenlerinden gündelik yaşamdaki diğer bütün inanç temelli etkinlikler içindeki alkış ve kargış kullanımları bu çerçevede değerlendirilmelidir. Bunların hepsinin kaynağını erken dönem Türk inanç ve

yaşam biçimlerinden aldığı ve bu bakımdan özellikle Şaman inanç sistemi, dünya görüşü, yaşam biçimi içinde kullanılan alkışların bunlara kaynaklık ettiği özellikle vurgulanmalıdır.

Alkışların ve kargışların kullanıldıkları ikinci bağlam, kişilerarası ve toplumsal iletişim biçimleri olarak iyi ya da kötü dilekler şeklinde, çeşitli konuşma durum ve bağlamlarındaki icralarından ortaya çıkan bağlamdır. Herhangi bir iyilik ya da kötülük karşısında hissedilenlerin, duyguların iyi dilekler ve kötü dileklerle ifade edilmesi sonucu ortaya çıkan söz konusu alkışların ve kargışların yukarıdaki grupta yer alan alkış ve kargış örneklerine göre çok daha kısa ve kalıpaşmış bir nitelik taşıdığını da belirtmek gerekmektedir.

Alkışların ve kargışların kategorik olarak değerlendirilebileceği üçüncü bağlam ise, onların yazılı ya da sözlü bağlamlar olarak edebî tür ve sahalar içerisindeki kullanımları sonucu ortaya çıkan bağlamlardır. Alkışların ve kargışların herhangi bir sözlü ya da edebî gelenek ve bu gelenekler kapsamında oluşmuş ya da kullanılan her türlü edebî tür içindeki kullanımları bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu bakımdan Osmanlı Dönemi Türk şiirinden Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirine, Türk Aşıklık Geleneğinden burada anlatılan halk hikayelerine, sözlü gelenek içinde oluşmuş her türlü mensur, manzum ya da mensur-manzum tür içindeki alkış ve kargış kullanımları da bu gruba girmektedir.

Alkışların ve kargışların kullanıldıkları üçüncü bağlam olarak, sözlü veya yazılı sanatsal/edebî bağlamlardaki bütün örnekleri de yine, ilgili bağlamın özellikleri doğrultusunda değerlendirmek gerekmektedir. Bir destan anlatıcısının, masalcının, halk hikâyesi anlatan bir icracının alkışı ya da kargışı nerede, hangi işlevlerle, nasıl ve neden kullandığını anlamak için icra geleneğinin, icracının anlatım bağlamının, bu bağlamın özelliklerinin göz önünde bulundurulması, söz konusunu

icra türlerinin ve geleneğinin, bunların icra edildikleri kültürel ortamla bu ortamın sosyolojik ve psikolojik özelliklerinin dikkate alınması gerekir.

Her konuşma bağlamının kendine özgü psikolojik ve sosyolojik nitelikleri bulunmaktadır ve bunların hepsinde değişmeyen yön, alkışın ve kargışın daima, içinde icra edildiği konuşma bağlamını şekillendiren sosyolojik ve psikolojik etkenlerin, gündelik yaşamdaki çeşitli ilişkilerin ve bu iletişimin paydaşlarının denetiminde olduğu/olacağıdır. Dolayısıyla da her bir alkış ya da kargış icrası, ilgili alkış ya da kargış konuşma durum ve bağlamını oluşturan olaylara, bu olaylara sebep olan sosyolojik ve psikolojik etkenlere, bireysel ve toplumsal ilişkilere göre belirlenmektedir.

Bu kapsamda, anonim Türk halk şiirinde, örneğin bir türkü ya da mâni içerisinde karşımıza çıkan bir alkış veya kargış ifadesini, içinde icra edildiği mâni ya da türküden ve daha da önemlisi bunların icra edildiği konuşma yerinden ve zamanından, bu mâni ya da türküyü icra bakımından yönlendiren sosyolojik ve psikolojik etkenlerden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Aşık atışmalarında icra edilen alkış ya da kara alkış (kargış), ancak Aşıkların işlevlerinin ve bu geleneğin icra durum ve bağlamlarının tanınmasıyla, kısacası Türk Aşıklık geleneğinin bilinmesiyle mümkündür. Osmanlı ya da Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı içerisinde, çeşitli şair ve yazarların alkışları ve kargışları şiirlerinde ya da anlatılarında hangi duyguları yansıtmak için nerede, ne şekilde ve hangi işlevlerle kullandıkları da yine ilgili şairin edebî kişiliği, temsil ettiği edebî tür ve akımların nitelikleri doğrultusunda ele almakla çözümlenebilecektir.

Alkışlar Türk kültür tarihi temelinde köken itibarıyla ritüel türüdür ancak günlük hayattaki iletişim/konuşma olayları içerisinde iyi dilek ve kötü dilek sözleri şeklinde icra edilen alkışların ve kargışların yapı/şekil,

içerik/konu ve işlev özellikleriyle ritüellerdeki ve edebî tür veya gelenekler bağlamında kullanılan örneklerin özellikleri ayrı ayrı şekillenecektir. Alkışların ve kargışların gündelik yaşamdaki iletişim biçimindeki “kısa/kalıplaşmış türler” olarak kullanımlarıyla, çeşitli ritüellerde ya da diğer edebî türler içerisindeki, bir masal, destan, şiir geleneği vb. içerisindeki kullanımı aynı olmayacaktır. Bu doğrultuda, günlük hayatın içerisinde, belirli olay, durum, kişi ve olgular karşısında, duyguları ifade etmek için kullanılan alkışların ve kargışların sınıflandırılmasıyla, ritüellerdeki ve edebî tür ve alanlardaki alkışların ve kargışların sınıflandırılmaları birbirinden ayrı, ilgili bağlamın tüm özelliklerini dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

Bütün bu bağlamlardaki görünüşleri ve işlevleri belirli oranlarda birbirinden farklı olmakla birlikte, bunların hepsi alkışların ve kargışların Türk kültür tarihinden kaynaklanan iki ana türünün, birbirine benzer niteliklerdeki yansımalarıdır. Bu bağlamlar ve burarda kullanılan alkışlar ve kargışlar hem ayrı ayrı kullanım durum ve bağlamları çerçevesinde ve bu bakımdan birbirinden bağımsız, hem de birbirleriyle olan ilişkileri gözden kaçırılmadan, yani Türk kültür tarihindeki bütünlükleri dikkate alınarak tasnif edilmelidir.

Her konuşma bağlamının kendine özgü psikolojik ve sosyolojik nitelikleri bulunmaktadır ve bunların hepsinde değişmeyen yön, alkışın ve kargışın daima, içinde icra edildiği konuşma bağlamını şekillendiren sosyolojik ve psikolojik etkenlerin, gündelik yaşamdaki çeşitli ilişkilerin ve bu iletişimin paydaşlarının denetiminde olduğu/olacağıdır. Dolayısıyla da her bir alkış ya da kargış icrası, ilgili alkış ya da kargış konuşma durum ve bağlamını oluşturan olaylara, bu olaylara sebep olan kültürel, sosyolojik ve psikolojik etkenlere, bireysel ve toplumsal ilişkilere göre şekillenmektedir. Böylece her yaratımın yeni bir aktarım, her aktarımın yeni bir yaratım olduğu bir döngü kapsamında alkış ve kargış örnekleri çeşitli biçimlerde varlığını sürdür-

bilmektedir.

Sonuç

Evrensel davranış biçimleri olarak yalnızca Türk kültüründe değil farklı toplum, uygarlık ve kültürlerde de tarih boyunca *dua* ve *beddua* ana formuna bağlı olarak çeşitli biçimlerde karşımıza çıkan dileme, isteme, yalvarma, yakarma, övgü sözeylemelerinin Türk kültüründeki en eski karşılıkları iyi dilek olarak *alkışlar* ve kötü dilek olarak da *kargışlardır*. Alkışlar ve kargışlar Türk kültür tarihinin en eski dönemlerden itibaren, belki de henüz masalların, destanların oluşmadığı ya da bu türlerin işlevlerini veya tür özelliklerinin tam olarak belirginleşmediği mitik dönemlerde dahi kullanıldıkları anlaşılan, özellikle de Türk mitolojik sistemi içerisinde ve bunlara bağlı inanç uygulamalarındaki işlevleriyle belirginleşen en eski ve temel türler arasında yer almaktadır.

Alkışlar ve kargışlar, gündelik yaşamda ve sosyal bağlamlarda işlevsel olarak yerine getirdikleri görevler dolayısıyla her kullanımda yeniden anlamlandırılan birer ana formdur. Halkbilimcilerin yapması gerekense bu formların hem gündelik yaşamdaki hem ritüellerdeki hem de sanatsal yaratım unsuru olarak edebî tür ve sahalardaki yer alma biçimlerini, işlevleri ve bu işlevlerle kazandıkları anlamları, içlerinde icra edildikleri bağlamlar ve bu bağlamları şekillendiren Türk inançları ve sosyokültürel yapısı kapsamında çözümlenmelidir.

Türk kültür tarihi boyunca törenlerin, anlatıların, günlük yaşamdaki ya da çeşitli özel bağlamlardaki iletişim biçimlerinin, özel konuşmaların vb. iyi dilek sözleriyle başlatılması, sürdürülmesi ve bitirilmesi, belirgin ve genel-geçer bir durum olarak ön plana çıkmaktadır. Yine hem gündelik yaşam hem de anlatılar içerisinde gerektiğinde iyilerin, iyiliklerin, olumlanan şeylerin kutsanması için alkışlanması ve kötülüklerin lanetlenerek karganması, herhangi bir kişiyi, olayı, nesneyi kutlama ya da lanetleme ve bunu da çeşitli ritüeller eşliğinde gerçekleştirme, alkış ve kargış kullanımlarında dikkati çeken, en te-

mel husustur. Bu husus aynı zamanda, alkışların ve kargışların Türk kültür tarihindeki bütün görünümelerini ve işlevlerini de özetleyici niteliktedir. Bu bakımdan alkışları ve kargışları, Türk inanç ve kültür tarihinin, sosyal ve psikolojik yaşantısının “hafıza metinleri” olarak tanımlamak ve onları, Türklerin dünya görüşünü, felsefesini, edebî ve sanatsal yaratım kapasitelerini, estetik değerlerini vb. yansıtıcı nitelikteki kültürel türler şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır.

Alkışlar ve kargışlar, insanın duygu ve düşüncelerini, iyi ve kötü dileklerini estetik bir şekilde ifade etmesine yarayan, başta gündelik yaşamdaki iletişim biçimlerinde ve konuşma durumlarında, ritüellerde ve edebî geleneklerde olmak üzere belirli bağlamlarda belirli işlevleri yerine getirmek üzere kullanılan, konuşma esasına dayanan sözlü kültür türleridir. İcra edildikleri çok çeşitli bağlamlarda anlam ve işlevlerini kazanan kültürel olgular niteliğindeki alkışların ve kargışların Türk kültür tarihi boyunca çeşitli alanlardaki tüm görünümleri dikkatle incelendiğinde, bunları yapı/şekil ve içerik/konu gibi metin özelliklerinin çoğunun kullanıldıkları ilgili bağlam ve bu bağlamda kazandıkları işlevlerle belirlendiği görülmektedir. Her bir tür ve icra dikkate alındığında büyük bir çeşitlilik gösteren bu bağlamlarda kazandıkları anlam ve işlevleri, alkışların ve kargışların Türk kültür tarihinde asırlar boyunca kullanılagelmelerini sağlayan başlıca etken olmuştur.

Türk halk kültüründe büyük bir zenginlik ve yaygınlıkla yaşayan iyi ve kötü dilek, övgü, yakarma, kutsama ve lanetleme sözlerinin kullanım alanlarındaki genişlik ve işlevsel yönden çeşitlilik aynı zamanda bu iki türün tarihi kökenlerinden başlayıp günümüze kadarki süreçte senkretik ve diyakronik olarak nasıl bir gelişim seyri gösterdiğinin, onların tür özelliklerinin belirlenmesini ve sınıflandırılmasını da zorlaştırmıştır. Buna bağlı olarak da alkışların ve kargışların Türk kültüründeki zengin görünümleri üzerinde

çok sayıda çalışmanın yapıldığı görülmekle birlikte, bu iki türün tanımlanması ve tasnif edilmesi konularının kuramsal bir düzlemde henüz yeterli düzeyde çözümlenemediği dikkati çekmektedir.

Kendisine yapılan bir iyilik ya da kötülüğe bireyin kültürel anlamda vereceği bir alkış ya da kargış sözünün, herhangi bir durumda başvurulacak ritüelin, edebî tür ve gelenekler içerisinde gerekli duygu durumu aktarımının ya da değişim ve dönüşümlerin sağlanmasının ilgili sosyolojik ve psikolojik bağlamın kontrolünde olduğunu, dolayısıyla da alkışın ve kargışın icra edildiği tüm iletişim ve icra bağlamlarının, konuşma olay ve durumlarının, başvurulacak alkış ya da kargış ifadesini/örneğini doğrudan tayin ettiğini gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu nedenle de alkışların ve kargışların tanımı ve tasnifindeki en temel paradigmlar, onların Türk ritüel ve törenleri, gündelik yaşamı ve edebî tür/gelenekleri içerisindeki görünümleri ile bunları yönlendiren temel sosyolojik, psikolojik ve estetik etkileşimlerin bütünü arasındaki karşılıklı ilişkiler şeklinde ön plana çıkmaktadır.

Bu bakımdan alkışların ve kargışların sınıflandırılmasında temel paradigma olarak dikkate alınması gereken “bağlam” unsurunun, konuyla ilgili yapılacak her türlü tanım, tasnif, inceleme ve çözümlenme çalışmasında odak noktası olarak belirlemek, bir gereklilikten çok bir zorunluluktur. Gündelik hayattaki iletişimlerde kullanılan alkışların ve kargışların bağlamı konuşma durum ve bağlamıyken, ritüeller içinde icra edilen alkışların ve kargışların bağlamı ritüel konuşma bağlamıdır.

Çeşitli edebî tür ve sahalarda da zengin bir şekilde kullanılan alkışların ve kargışların temelde “sözlü kültür bağlamı” ve “yazılı kültür bağlamı” olmak üzere, içinde icra edildikleri başlıca iki bağlamdan söz etmek mümkündür. Son dönemlerde alkışların ve kargışların çeşitli elektronik kültür ortamları

rında ve özellikle televizyon, internet vb. gibi çeşitli kitle iletişim araçları bağlamlarında da sıklıkla kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Sözlü kültür bağlamı içerisinde gerçekleşen icralar konuşma esasına dayalıyken, yazılı kültür içerisinde gerçekleşen icralar yazı esasına dayalıdır. Yazı esasına dayalı alkış ve kargış kullanımlarının da büyük oranda sözlü gelenekten kaynaklandığını ya da en azından bunların sözlü geleneklerle olan ilişkilerini de gözden kaçırmamak gerekmektedir. Bu bakımdan, bunların hepsinin üst ve kapsayıcı bağlamları yine, Türk kültürünün erken dönemlerinden beri var olan, Türk dünyası kültürel bağlamı kapsamındaki sözlü geleneklerdeki Türk alkış ve kargış bağlamlarıdır.

Bunlara eklenen elektronik kültür bağlamı konusu ise müstakil bir çalışma kapsamında ayrıntılı biçimde ele alınacağından, bu çalışma içerisinde değerlendirilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Abrahams, R. D. (1968a). Introductory Remarks to a Rhetorical Theory of Folklore. *The Journal of American Folklore*, 81 (320): 143-158.
- Abrahams, R. D. (1968b). A Rhetoric of Everyday Life: Traditional Conversational Genres. *Southern Folklore Quarterly*, 32: 44-59.
- Aça, M. (2002). Tıva Türklerinin Alkışları (Alkış-Yörel) Üzerine Notlar. *Milli Folklor Dergisi*, 56: 166-178.
- Aça, M. vd. (2011). Anonim Halk Edebiyatı. M. Öcal Oğuz vd. (Eds.) *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (8. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları, ss.129-234.
- Ağca, M. (2015). *Eski Uygur Türkçesinde Dua/Alkış (Anlambilimsel Bir İnceleme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akalın, L. S. (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Bascom, W. R. (1954). Four Function of Folklore. *The Journal of American Folklore*, 67 (266): 333-349.
- Bascom, W. R. (1955). Verbal Art. *The Journal of American Folklore*, 68 (269): 245-252.
- Bascom, W. R. (1973). Folklore, Verbal Art, and Culture. *The Journal of American Folklore*, 86 (342): 374-381.
- Bauman, R. (1972). Differential Identity and the Social Base of Folklore. A. Paredes-R. Bauman (Eds.) *Toward New Perspectives in Folklore*. Austin: The University of Texas Press, pp. 31-41.
- Bauman, R. (1975). Verbal Art as Performance. *American Anthropologist* (New Series), 77 (2): 290-311.
- Bauman, R. (1977). *Verbal Art as Performance*. Illionis: Waveland Press.
- Bauman, R. (1986). *Story, Performance, and Event. Contextual Studies of Oral Narrative*. New York: Cambridge University Press.
- Bauman, R. (2004). *A World of Others' Words: Cross-cultural Perspectives on Intertextuality*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Bauman, R. (2012). Performance. R. F. Bendix and G. H.-Rokem (Eds.). *A Companion to Folklore*. Oxford: Blackwell, pp. 94-118.
- Ben-Amos, D. (1971). Toward a Definition of Folklore in Context. *The Journal of American Folklore*, 84 (331): 3-15.
- Ben-Amos, D. ve GOLDSTEIN, K. S. (1975). Introduction. D.B.-Amos- K. S. Goldstein (Eds.). *Folklore. Performance and Communication*. The Hague-Paris: Mouton, pp. 1-7.
- Ben-Amos, D. (1976). Introduction. D. B. Amos (Ed.). *Folklore Genres*. Austin & London: University of Texas Press, pp. ix- xlv.
- Ben-Amos, D. (1982a). The Context of Folklore. Implications and Prospects. *Folklore in Context. Essays*. New Delhi: Sout Asian Publishers, ss. 20-35.
- Ben-Amos, D. (1982b). The Concept of Genre

- in Folklore" *Folklore in Context. Essays*. New Delhi: Sout Asian Publishers, pp. 65-85.
- Ben-Amos, D. (1993). " 'Context' in Context." *Western Folklore*, 52 (2/4) (Special Volume: *Theorizing Folklore: Toward New Perspectives on The Politics Of Culture*): 209-226.
- Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. (Çev. Eren Ercan). Ankara: Yurt Kitap-Yayın.
- Boratav, P. N. (1999). *Türk Halk Bilimi I. 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi (9. Baskı).
- Bulut, S. (2012a). *Anadolu Ağızlarında Kalıp Sözcükler ve Kullanım Özellikleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Bulut, S (2012b). Anadolu Ağızlarında Kullanılan Kalıp Sözcükler ve Bu Kalıp Sözcüklerin Kullanım Özellikleri. *Turkish Studies Dergisi*, 7 (4): 1117-1154.
- Bulut, S. (2016). "Türkiye Türkçesi Ağızları ile Kıbrıs Türk Ağızlarında Ortak Kullanılan Kalıp Sözcüklerden Hayır-Dualar ve Beddualar." *ASOS Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24: 298-308.
- Büyükokutan, A. (2009). Muğla Yöresinde Kargışlar. E. G. Naskali (Ed.). *Lanet Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 253-269.
- Cihan, A. ve BATUR, E. B. (2009). Diyarbakır Bedduaları. E. G. Naskali (Ed.). *Lanet Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 273-289.
- Çelik, A. (2006). Türk Halk Şiirinde İlenmeler ve Bunların Sosyo Kültürel Boyutu. VII. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi 27 Haziran-1 Temmuz 2006, Gaziantep.
- Çiftoğlu, A. (2009). Bedduaların Anlam Açısından İncelenmesi. E. G. Naskali (Ed.). *Lanet Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 7-59.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- Çeribaş, M. ve Aça, M. (2017). Halk Bilimi Araştırmalarının Tarihi. Mustafa Aça (Ed.). *Halk Bilimi El Kitabı*. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, ss. 52-131
- Çobanoğlu, Ö. (2016). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları (8. Baskı).
- Demirci, Ö. Ü. (2009). Ardahan Yöresi Bedduaları. E. G. Naskali (Ed.). *Lanet Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 291-300.
- Duvarcı, A. (2009). Anneden Oğula Beddua: Şiirle Beddua Geleneğine Bitlis'ten Bir Örnek. E. G. Naskali (Ed.). *Lanet Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, ss. 335-343.
- DS-I. Türk Dil Kurumu. (2009). *Derleme Sözlüğü-I (A-B)*. Ömer Asım Aksoy, vd. (Haz.). Ankara: TDKY (3. Baskı).
- DS-II. Türk Dil Kurumu. (2009). *Derleme Sözlüğü-II (C-D)*. Ömer Asım Aksoy, vd. (Haz.). Ankara: TDKY (3. Baskı).
- DS-III. Türk Dil Kurumu. (2009). *Derleme Sözlüğü-III (I-N)*. Ömer Asım Aksoy, vd. (Haz.). Ankara: TDKY (3. Baskı).
- Dundes, A. (1980). *Texture, Text and Context. Interpreting Folklore*. Bloomington: Indiana University Press, pp. 20-32.
- Duymaz, A. (2000). Sihir Şiirlerinin Bir Türü Olarak Alkışlar. *Milli Folklor Dergisi*, 45: 15-21.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözcükler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ekici, M. (2013). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleceksel Yayıncılık (Genişletilmiş 5. Baskı).
- Elçin, Ş. (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ersöz, S. (2011). Türkiye Türkçesinin Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri ve Cümle Yapıları Arasındaki

- İlişki. *Turkish Studies Dergisi*, 6 (1): 1084-1100.
- Ersöz, S. (2014). Türkiye Türkçesinin Doğu Grubu Ağızlarında Bedduaların İşlevleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 14 (2): 29-46.
- Hymes, D. (1971). The Contribution of Folklore to Sociolinguistic Research. *The Journal of American Folklore*, 84 (331): 42-50.
- Hymes, D. (1975). Breakthrough Into Performance." D.B.-Amos-K.S. Goldstein (Eds.). *Folklore. Performance and Communication*. The Hague-Paris: Mouton, pp. 11-14.
- Kaya, D. (1997). Dualar ve Beddualar. *Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, 4: 99-121.
- Kaya, D. (2001). *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*. Ankara: AKMBY.
- Kaya, D. (2007a). Anonim Halk Edebiyatı. *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 57-62.
- Kaya, D. (2007b). "Beddua." *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, ss. 146-149.
- Keskin, A. (2018). *Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler): Metin ve Bağlam Merkezli Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kutlu, M. (2003). Dua. Kudret Emiroğlu- Suavi Aydın (Yay. Haz.) *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, s. 242.
- Öztürk, J. (2012). Antakya Ağzında Kargışlar. *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu (20-22 Ekim 2011) Bildirileri*. Adana: Çukurova Üni. Yayınları, ss. 740-752.
- Öztürk, J. (2013). Antakya Ağzında Alkışlar. *Mustafa Kemal Üni. SBE Dergisi*, 22: 1-19.
- Roux, J. P. (1998). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini* (Çev. Aykut Kazancıgil). Ankara: İşaret Yayınları (2. Baskı).
- TDKTS Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: TDKY.
- TDKGS (Türk Dil Kurumu Güncel Sözlükler Ağı) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=645 (Son Erişim Tarihi: 10.08.2018)
- Tekin, T. (2013). *İrk Bitig. Eski Uygurca Fal Kitabı*. Ankara: TDKY.
- TS-I. Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü I (A-B)*. Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin (Haz.). Ankara: TDKY (4. Baskı).
- TS-III. Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü III (E-İ)*. Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin (Haz.). Ankara: TDKY (4. Baskı).
- TS-IV. Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü IV (K-N)*. (Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin (Haz.). Ankara: TDKY (4. Baskı).
- TS-VII. Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü VII (DİZİN)*. Ömer Asım Aksoy-Dehri Dilçin (Haz.). Ankara: TDKY (3. Baskı).

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Keskin, A. (2019). Alkışların (Dua/İyi Dilek) ve Kargışların (Beddua/Kötü Dilek) Terim, Tanım ve Tasnif Problemlerine Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7919>, Number: 74 Spring 2019, p. 205-220.